

van den hoogsten Profeet gezegd zijn met datgene, wat bij de menschen (ook duizenden zwakzinnige kerkmensen) zeer veracht is: gezegd zal hij zijn met het didactisch proza van het Nieuwe Testament.

De Geest van den verhoogden Profeet Christus verwekke ons weer prozaischen. Ze zijn broodnoodig.

K. S.

## KERKELEK LEVEN

Een oude klacht en een nieuw gerucht.

Op uitdrukkelijk verzoek van een lezer geef ik hier een enkele opmerking over een ingezonden stukje, dat reeds lang geleden in „Woord en Geest” de geesten opklaren moest; omdat een enkele ermee blijkt te „zitten” bespreek ik het even. Het luidde als volgt:

Hoe men zich zelf bedriegt.

De bijbel spreekt zich uit over religie: „Dient den Heer met vrees”. (Ps. 2:11).

Over zedelijkheid: „Gij zult uwen naaste liefhebben als uzelf”. (Matth. 22:39).

Over geschiedenis: „Mijne tijden zijn in uwe hand”. (Ps. 31:16).

Over aesthetica: „De schoonheid is ijdelheid; maar een vrouw, die den Heer vreest, die zal geprezen worden”. (Spr. 31:30).

Over kosmografie: „En God maakte scheiding tusschen de wateren, die onder het uitspannel zijn, en tusschen de wateren, die boven het uitspannel zijn”. (Gen. 1:7).

„Zon, sta stil te Gibeon, en gij maan, in het dal Ajalon”. (Joz. 10:12).

Het is een kenmerk voor ons, (zuiver-) Gereformeerden, zegt Prof. Dr. G. Ch. Aalders (In: „Schriftgezag en Wetenschap”, Kok, Kampen), dat wij onvoorwaardelijk het gezag van de Heilige Schrift aanvaarden op alle levenssterren, waarover zij zich uitsprekt. Dat is dus, b.v. religie, zedelijkheid, historie... enne... kosmografie? Een gewoon mensch zou ja! zeggen. Niet alzo de hoogleeraar. „De Heilige Schrift geeft ons één wereldbeeld” (pag. 10). Toen ik dat las, dacht ik aan Assen...!

Rotterdam. G. J. DE NIE.

(Volgt géén naschrift van de redactie.)

Dat de schrijver „zich zelf bedriegt” zal hij later zelf wel inzien. Hij zal bij verdere studie er oog voor krijgen, dat hij grootheden „naast” elkaar plaatst, die niet naast elkaar behooren. Zoo b.v. religie, „zedelijkheid”, geschiedenis, aesthetica, kosmografie. De beide laatste liggen op ander „terrein” dan de drie eerste. Religie, zedelijkheid, geschiedenis, zijn geen wetenschappen; aesthetica is dat wel. Religie, zedelijkheid, geschiedenis zijn geen systematische beschrijvingen van empirisch gegeven dingen; kosmografie is dat wel. Het is dus een eerste onjuistheid, de naast elkaar staande „teksten” te laten „uitspraken geven over” niet naast elkaar staande onderwerpen. Deze vijf dan saam te vatten onder den verzamelaarsnaam „levens-terreinen” is een tweede vergissing.

En zoo gaan we verder. Ps. 2:11 spreekt zich niet uit „over” „religie”, maar geeft een gebod vóór den dienst van Jahwe. Heel wat anders. Geen „religie-beeld” wordt geteekend, geen wetenschap van religie gedoceerd. Matth. 22:39 spreekt zich niet uit „óver” zedelijkheid, maar geeft een gebod voor het zedelijk leven. Geen wetenschappelijke ethiek wordt gegeven; die is héel wat anders. Ps. 31:16 spreekt zich niet uit „óver” geschiedenis, geeft geen enkele uitspraak b.v. over de wetenschappelijk-wijsgeerige vraag, wat geschiedenis is, maar doet in een concreet historisch leven een geloofsuitspraak over een boven alle geschiedenis staande Vaderhand, die in de geschiedenis ingrijpt, maar zonder dat eenige „wetenschap” dat kan of mag bewijzen. Spr. 31:30 heeft met aesthetica (schoonheidsleer) niets te maken, is alleen bouwstof vóór een geloofs-aesthetica, in een van haar kardinale vragen: Het is zelfs geen uitspraak over aesthetica (als wetenschap), ja, niet eens een uit een (bijbelsche) aesthetica (stel, dat die bestond) gewonnen uitspraak, maar is een (niet wijsgeerig, doch door openbaring verkregen) plaatsen van concreet-aanschouwelijk gegeven schoone verschijnselen onder de wet van de regering Gods, welke wet gekend is, o.m. uit de aanvangen van Genesis (vandaar immers weet men de ijdelheid, en ook, dat ze als straf gesteld is aan den tijd). Joz. 10:12, Gen. 1:7 zijn geen uitspraken „óver” kosmografie. Gen. 1:7 beschrijft het ontstaan der schepping (en eerst na haar ontstaan kan men haar „beschrijven”, kan men komen tot kosmografie). En Joz. 10:12 heeft met kosmografie evenmin iets te maken; doch verhaalt alleen, dat er in de dagen van Jozua nog een geloof was, die den kosmos niet bezag onder het „licht” der kosmografen, doch onder dat van zijn Maker; die dus geloofde, dat de „geschiedenis”, ook van den kosmos, stond onder het „natuur” en „genade” in één gezichtspunt saamvattende bestuur van God. De schrijver zou beter hebben toonen na te denken, indien hij juist Joz. 10:12 had gebracht in verband met de „geschiedenis”, om nu van de „religie” (het geloof) maar te zwijgen.

Zoodra de schrijver over deze dingen zal hebben nagedacht, zal hij verstaan hebben, dat de bewering: de bijbel geeft geen wereld-BEELD, met deze eenvoudige gegevens volkomen strookt. De gereformeerden hebben al duizendmaal betoogd: de bijbel geeft geen systematische dogmatiek, wel is hij de kenbron voor de dogma's. De bijbel geeft geen ethiek, wel geeft hij de geboden voor het zedelijk leven. De bijbel geeft geen wijsbegeerte van den godsdienst, en geen wetenschap van den godsdienst, en geen kosmografie, en geen aesthetica, en geen theologie. Hij geeft geen enkele wetenschap, en geen enkel „beeld” in den zin van: wetenschappelijk-systematische verwerking van aanwezige gegevens tot een constructief, in gedachten en woorden opgebouwd, geheel. Hij geeft iets veel hoogers dan dat.

Dit alleen wordt door gereformeerden beweerd: de bijbel kan niet in strijd komen met betrouwbare wetenschap, óók niet met betrouwbare kosmografie, enz., óók niet met een zuiver wereldbeeld.

Maar dat is heel wat anders. De bijbel geeft openbaring omtrent Gods werken; dat is een geloofstuk. Wie dat aanvaardt, komt door datzelfde GELOOF ook tot de volgende stelling: al Gods werken zijn één; wie ze dus zuiver leest (wie dus Schrift en „natuur” zuiver leest) zal tusschen de hoeken die God schreef, geen strijd kunnen ontdekken. Méént hij strijd te zien, dan moet dat aan hem liggen.

Of de redactie van „Woord en Geest” deze eenvoudige dingen niet weet? We geven maar geen antwoord.

Nu ik toch hierover bezig ben, breng ik tevens een stuk van prof. van Rhijn ter sprake, dat, naar dadelijk te voorspellen viel, enkele weken later in „Woord en Geest” een plaats vond. Het luidt aldus (overgenomen uit het „Algemeen Weekblad”).

Dezer dagen kreeg ik eenige Gereformeerde bladen in handen, waarin, naar aanleiding eener opmerking van den Utrechtschen Hoogleeraar Bouman, gevraagd werd of het wel juist kon zijn, dat Dr. Bavinck zich op een vrijere manier over de beteekenis van het Bijbelsche Scheppingsverhaal had uitgelaten. Sommige Gereformeerde theologen, leerlingen van Dr. Bavinck, konden zich niet voorstellen, dat Dr. Bouman de meening van Dr. Bavinck op dit punt zuiver had weergegeven. Ook verdiende het geen aanbeveling den persoon van een overledene telkens weer in een discussie te betrekken.

Inderdaad moet men voorzichtig zijn met iets omtrent een gestorvene te verzekeren, omdat wie is heengegaan een onjuiste voorstelling niet meer kan rechtzetten. Er kan echter geen enkele geldende reden worden opgevoerd, op grond waarvan men datgene wat men omtrent de publieke uitspraken van een persoon volstrekt zeker weet, zou moeten verzwijgen. Welnu, in den cursus 1916/1917 heeft er op „Bloemenheuvel”, het toenmalige centrale gebouw der N.C.S.V. te Zeist, een zeer belangrijke bespreking over de verhouding van Christendom en Natuurwetenschap plaats gehad, die de aanwezigen wel niet licht meer zullen vergeten. Bij die gelegenheid heeft Dr. Bavinck vrijwel woordelijk gezegd, wat Dr. Bouman thans verzekert. Dr. Bavinck zeide in ongeveer dezelfde woorden dit: „Ik wil niet beweren, dat het Bijbelsche Scheppingsverhaal uit natuurwetenschappelijk oogpunt beschouwd heelemaal geen waarde heeft. Maar de natuurwetenschappelijke waarde van Gen. I is toch zeer gering. Gaan wij echter tot het terrein der natuurfilosofie over, dan staat de zaak geheel anders, en is het Bijbelsche Scheppingsverhaal voor ons van de grootste beteekenis”. Achtereenvolgens werden daarna de punten opgesomd, waarin de bestelde waarde van Gen. I niet voor de wetenschap, maar voor de christelijke natuurbeschouwing, was gelegen.

Deze conclusie van Dr. Bavinck werd door vrijwel den geheelen kring, waartoe ook Dr. Bouman, Dr. Kohnstamm e.a. behoorden, gedeeld. Op dit punt bestond er voor de leidende figuren in de samenkomst overeenstemming. Deze samenstemming was mogelijk, omdat geen der genoemden voor een Bijbelbeschouwing als die later te Assen gehuldigd werd, was te vinden.

We vinden het jammer, dat ook prof. Van Rhijn zich ertoe verleiden liet, oncontroleerbare gesprekken te publiceren. Bavinck heeft toch genoeg geschreven? Hier staat echter het lastige woord „ongeveer”.

Maar overigens: wat hier aan Bavinck toegeschreven wordt, is WAT ANDERS, dan wat onlangs prof. Bouman in den mond gelegd werd. „Geringe waarde (voor een wetenschap!) hebben” is alvast iets anders dan „niet te handhaven zijn”. Maar bovendien: de natuurwetenschap, juist in onderscheiding van de natuurfilosofie afzonderlijk genoemd, bedoelt de systematische verwerking van empirisch verkregen gegevens van de thans bestaande wereld. Als Bavinck dan zegt: dáárvóór geeft Genesis I niet veel, dan zegt hij precies hetzelfde, als wat nu als „Assensch” en „on-Bavincksch” veroordeeld wordt. Of is men soms, ook bij „Woord en Geest”, vergeten, wat prof. Aalders zei: dat tusschen het „ontstaan en het „bestaan der wereld een groot verschil moest zijn? Er is anders genoeg over deze uitlating te doen geweest, ginds.

Het is jammer, dat zulke dingen geschreven worden. Ze wekken den indruk, dat het noodig is, Bavinck's geschriften aan te vullen met „noodzakelijke” (maar door hem verzwegen) correcties. Terwijl het toch eigenlijk precies omgekeerd is. Want als Bavinck gezegd heeft, dat voor de natuur-

filosofie<sup>1)</sup> het bijbelsche scheppingsverhaal van de grootste beteekenis is, nu, dan heeft Bavinck daar kinderlijk zijn geloof beleden; dan heeft hij daar gezegd, wat zuiver Assensch is. Want als het scheppingsbericht in (het verhaal wegcriticiserende) nevelen gehuld wordt, dan heeft het voor de natuurfilosofie geen enkele beteekenis meer. Dan moeten wij die opbouwen uit andere gegevens.

De beweerde uitspraak van Bavinck is met wat hij schreef en wat in Assen geloofd wordt, zeer wel te verbinden; zij klopt volkomen met wat vóór en na Assen is beweerd door gereformeerde theologen (geen bijbelsch wereldbeeld, de bijbel geen handboek voor dit en voor dat).

En als men dan bovendien aan het „ongeveer” van prof. Van Rhijn denkt, dan blijkt het nog minder noodzakelijk, dergelijke „aanvullingen” op Bavinck te geven. Ze hebben slechts tengevolge, dat de misverstanden omtrent Assen nog vermeerderd worden.

Gelijk ik ook geloof, dat alleen misverstand omtrent wat Assen wilde de gedachten voeden kan, dat publicaties als deze noodig zijn. En misverstand omtrent Bavinck is het, als wat hier van hem bericht wordt, op één lijn geplaatst wordt met de m.i. Bavinck verloochenende bewering: het scheppingsverhaal is niet betrouwbaar, is niet te handhaven. Dat is iets heel anders.

Als men „Assen” niet zoo scheef zag, zou beter begrepen worden, dat het dáárvóór tenslotte gaat. Wie het scheppingsverhaal niet gelooft, moet dat heel duidelijk zóó zeggen; maar achter Bavinck kan hij dan niet schuilen.

K. S.

<sup>1)</sup> Voor de natuurfilosofie! Let wel: niet als een „product” van een zekere natuurfilosofie.

## UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

Arbeids-gebod — Arbeids-geloofte.

IV.

En nu van tweeën één. Of men zal het bovenstaande verwerpen, maar dan moeten bewijzen, dat, wat eerlijk gepoogd werd af te leiden uit het Woord Gods, volstrekt foutief is, of men zal moeten ophouden met in de besprekingen van de werkstakingen, zooals die onzerzijds worden gehouden, te gewagen van slechts twee VOORWAARDEN, welke daarbij in acht genomen moeten worden. Die twee voorwaarden zijn algemeen bekend. Zij zijn:

- 1) geen contractbreuk<sup>1)</sup>
- 2) een uiterste middel.

Want in deze twee „voorwaarden” zoek ik tevergeefs het Christelijke principe. Beide „voorwaarden” zullen door ieder „fatsoenlijk” mensch aanvaard worden. Men mag hier, in allen ernst, roemen de vrucht van de algemeene genade. Liberalen zullen ongetwijfeld met die voorwaarden instemmen en ook de socialistischen van hooge opvatting.

Ik zoek, zeide ik, in het stellen, dat slechts die twee voorwaarden ons zullen binden, tevergeefs naar de toepassing van het principe, hetwelk ons moet onderscheiden van hen, die slechts naar de menselijke rede luisteren.

Ik zie bij het stellen van slechts die twee voorwaarden geen onderscheid tusschen Christenen en getemperde socialistischen. Er is, bij het dat: slechts-twee-voorwaarden, tusschen socialistischen en ons even weinig verschil, als op ander terrein bestaat tusschen socialistischen en liberalen. Dit is slechts een graduëel, doch niet een principiëel verschil. Er moet daarom voor alles gepredikt worden, dat er niet gestaakt mag worden, als er niet is een ook voor den christen geoorloofd DOEL; en eerst daarna gaan we ook nog spreken over de noodzakelijkheid der vervulling van de genoemde twee VOORWAARDEN.

Naar mijn overtuiging zal ook eerst door de aanvaarding van de boven ontvouwde gedachten een zuivere verhouding worden verkregen tegenover hen, die in overheidsdienst zijn. Men heeft onzerzijds, met handhaving van een recht tot werkstaking voor den vrijen arbeider, toch volgehouden, dat ieder, die in overheidsdienst staat, naar dat middel nooit mag grijpen. Ik kan het niet helpen, maar alle redeneeringen, die ik ter verdediging van die opvattingen gelezen heb, schijnen mij niet anders dan utiliteitsargumenten (zooals de internationale verhoudingen in post- en treinverkeer, de voorziening van de „eerste” levensbehoeften van den mensch, bijv. water, waar men dan graag aan toevoegt: gas, electriciteit, e.d., den geregelde gang in ziekenhuizen enz. enz. Alsof dat alles zoo verschrikkelijk veel erger of zoo heel veel belangrijker is, dan de ellende, die een langdurige werkstaking brengt voor breede lagen van het volk in economischen, zoowel als in geestelijken zin. Men denke hierbij eens aan de niet-meer goed te maken

<sup>1)</sup> Het is goed op te merken, dat bij de woorden „contractbreuk” gedacht wordt aan de door menschen gemaakte contracten, in collectieve arbeidscontracten e.d.

verliezen o den door de vergiftig die voorgo

Zeer zek om een sta ren. Maar wege, een dan de vr het overh daarbij vo ding van zoozeer, g moet gesch heid, in ha die onder dienst st lang niet theorie. i.e. van de heids-persc opzichte va over den in volgens on ders. Of gezag van gezag van gereeden t heb ik ge vraag, of staken, do wooren o dachtengar dus ook d dien gedac duur onze verliezen.

De boven een evange iets aanwe stand te b ook in het verplicht a mogelijk is den naaste wij allen s aan de we tegen wat onze eigen gehoorzaa Voor ve meer ten kingen in zal misch vestigd zij onbreken, onthouden omtrent h zijn. Wij l bestaan on aanzien va de les van zich heeft van Christ aannemen, opnieuw, n en toch he een hande af te vrag de laatste meerd, ook vaardigen Hem gegev 's-Gr.

Prof. Hon

Reeds e de tussch te Gronin Het dispu „Kerkopbe „De Nede naar de c del”. Zoo maandelij Prof. G. v kerkelijk Prof. Th. Orthodoxi Voor th 't is ech beknopt v zeggen. Ik wild stippen.

I. Dit d gekoesterd lik is, ho Predikant